

عنوان سخنرانی بیمہ و تکافل، تشابہات و تفاوتها

سخنران:
دکتر محمد مہدی عزیز اللہی

بیان مسأله و ضرورت انجام

در حقوق تطبیقی بحثی مطرح است که در مقام مقایسه دو نهاد یا دو نظام، آیا یافتن تشابه مهمتر است یا تفاوت؟ مثلاً مجازات قتل عمد.

اجمالاً می‌توان گفت که اگر آن دو در اصل و اساس یکی باشند، یافتن تفاوت اهم است و اگر متفاوت باشند یافتن تشابه مهمتر است.

مثلاً اگر پژوهشگر در صدد مقایسه مجازات قتل عمد در ایران و عربستان باشد، چون هر دو نظام اسلامی و مبتنی بر قرآن و هر دو قائل به قصاص، لذا یافتن تفاوت اهم است؛ اما اگر همین موضوع در ایران و فرانسه مقایسه شود، تشابه اهم است؛ چون این دو نظام دو نوع مجازات قائلند.

اهداف / سوالات / فرضیات

هدف: شناسایی تکافل در پرتو مقایسه با بیمه.

سوال اصلی: آیا بیمه و تکافل در اصل یکی هستند تا یافتن تفاوت مهم باشد یا در اصل متفاوتند تا یافتن تشابه مهم باشد؟

فرضیه: به نظر می‌رسد که از حیث نظری اساس این دو یکی باشد و لذا یافتن تفاوت مهم است هرچند از حیث عملی کاملاً متفاوتند.

سوابق مطالعاتی و پژوهشی مربوطه

علیرغم فقیر بودن منابع فارسی در این زمینه با توجه به عام بودن موضوع، اکثر کتب و مقالات نگاشته شده در این زمینه می‌تواند سابقه مطالعاتی این موضوع قرار گیرد.

روش انجام تحقیق

اگر فقط در صدد معرفی تکافل موجود در جهان باشیم بیشتر یک تحلیل همراه با توصیف است؛ اما اگر در صدد ارائه الگوی بومی باشیم بیشتر یک تحلیل استنباطی خواهد بود.

معرفی تکافل

شبیه بیمه تعاونی: از آنجا که اعضاء صنف بهتر از هر کسی معضلات صنف را می‌شناسند (مثلا طلافروش می‌داند سرقت از طلافروشی یعنی چه) یک صندوق تشکیل داده، ریسک را پرداخت و مانده هم متعلق به همه. پس همه بیمه‌گذار و همه بیمه‌گر یکدیگر (دو سویه بودن).

ویژگی‌ها: عدم انتقال ریسک، اگر خسارت بیش از موجودی باشد از سوی زیان‌دیده بر خلاف بیمه که با تکیه بر آمار و بیمه‌اتکایی: اولاً انتقال ریسک و ثانياً جبران کامل خسارت

تکافل: یک حد وسط که از ابزارهای بیمه (آمار و اتکایی) استفاده شود و در عین حال مشارکت در ریسک باشد نه انتقال کامل ریسک.

تشابه حقوقی بیمه و تکافل

- ۱- هر دو عمل حقوقی (اشاره به تقابل عمل حقوقی با واقعه حقوقی و تقسیم عمل حقوقی به عقد و ایقاع)
- ۲- هر دو عقد (اشاره به ضرورت بیش از یک اراده در عقود که عقد را به دو جانبه و سه جانبه تقسیم می کند)
- ۳- هر دو متوقف بر تشریفات مثل کتابت (همانطور که بیمه بدون کتابت پا به عرصه وجود نمی گذارد تکافل هم محتاج کتابت است).

تفاوت حقوقی بیمه و تکافل

۱- بیمه یک عقد مغاینه و تکافل یک عقد مسامحه است.

۲- بیمه یک بیع که بیمه‌گر بایع و بیمه‌گذار مشتری و حق بیمه ثمن و امنیت یا تعهد به جبران خسارت، مضمن.

تکافل هرچه باشد، بیع نیست؛ شاید وکالتی باشد که تکافل‌گذاران موکل و شرکت تکافل وکیل آن‌ها؛ شاید مضاربه‌ای باشد که تکافل‌گذاران سرمایه‌گذار و شرکت عامل.

این تفاوت در ذات و ماهیت، آثار و تبعات حقوقی خاص خود دارد مثل بحث **ورشکستگی**: ورشکستگی شرکت بیمه کاملاً طبیعی (دارایی منفی از دارایی مثبت بیشتر شود)؛ اما در تکافل با توجه به ساختار خاص اصلاً آیا ورشکستگی ممکن است؟

تشابه بیمه و تکافل از نظر اقتصادی و مالی

- ۱- هر دو جمع‌آوری مبالغ از اشخاص دارای ریسک (ماشین دار ریسک تصادف و دختر دار ریسک جهیزیه دارد)
- ۲- هر دو براساس مطالعات آماری به تعیین حق بیمه یا حق تکافل می‌پردازند.
- ۳- هر دو به سرمایه‌گذاری وجوه و رشد سرمایه اقدام می‌کنند.
- ۴- هر دو با وقوع ریسک یا در سررسید مقرر موظف به انجام تعهد قراردادی خود

تفاوت بیمه و تکافل از نظر اقتصادی و مالی

۱- در بیمه جبران زیان یا انجام تعهد با وجوه جمع‌آوری شده و سود آن، بیمه‌گر اتکایی و در صورت عدم کفایت، از طریق منابع شرکت؛ در تکافل هم با وجوه و سود و اتکایی و در صورت عدم کفایت، راه‌هایی مثل وام قرض‌الحسنه و نهایتاً تسهیم در زیان.

۲- در بیمه پس از تصفیه و انجام تعهدات، تمامی سود متعلق به سهامداران شرکت؛ اما در تکافل متعلق به تکافل‌گذاران است.

تشابه بیمه و تکافل از نظر اجرا

- ۱- چون هر دو عقد الحاقی هستند، اقدام به تهیه فرم‌هایی نموده و در اختیار بیمه‌گذار قرار داده و با امضاء آن قرارداد منعقد می‌شود.
- ۲- از آنجا که هر دو گاهی در صدد جلوگیری از دارایی منفی (بیمه خسارت، تکافل عمومی) و گاهی در صدد افزودن دارایی مثبت (بیمه عمر، تکافل خانواده) هستند، لذا در مقام اجرا از همان ابتدا بیمه‌گذار باید تکلیف خود را روشن کند تا شرکت بداند چگونه باید با وی وارد تعامل شود.

تفاوت بیمه و تکافل از نظر اجرا

۱- **اصل شفافیت:** در تکافل همه امور از مبالغ جمع‌آوری شده گرفته تا سود سرمایه‌گذاری و میزان خسارت و سود پرداختی به تکافل‌گذار و ... همگی باید بطور شفاف در اختیار همگان قرار گیرد و حال آنکه در بیمه حفظ اسرار تجاری، شرکت را وادار میکند که دائما در صدد اخفاء امور برآید.

۲- **در تکافل،** شرکت یک صندوق ریسک تکافل‌گذاران و یک صندوق سرمایه‌گذاری تکافل‌گذاران و به تناسب صندوق‌های ذخیره سرمایه‌گذاری تشکیل می‌دهد که خسارات باید از صندوق ریسک و در صورت عدم کفایت طبق قوانین کشور مربوطه یا اساسنامه شرکت از صندوق سرمایه‌گذاری و ... و حال آنکه در بیمه از این صندوق‌ها خبری نیست و همه دارائی شرکت یکجا جمع می‌شود.

سخن آخر

در بیمه بحشی مطرح است تحت عنوان: NCB یعنی پاداش عدم ادعای خسارت (none claim bonus) در ایران مثلا در بیمه شخص ثالث این پاداش فقط به شکل یک تخفیف برای بیمه سال بعد ملحوظ می شود، آنهم تا میزان خاصی و هرگز این تخفیف به صد درصد نمی رسد، حتی اگر سی سال حق بیمه داده باشد و خسارتی دریافت نکرده باشد؛ در تکافل اصلا این بحث موضوعیت ندارد و همه سرمایه ها متعلق به خود تکافل گذار است.

لازم به ذکر است که در بحث بازگرداندن سود به افرادی که خسارت دریافت کرده اند، سه نظریه مطرح است: ۱- رد بر همه (از آنجهت که دارایی متعلق به همه است) که در مواردی مثل تکافل حج همین نظریه ارجح است. ۲- عدم رد بردر یافت کننده خسارت (از باب تشویق نتایج مثبت و تنبیه نتایج منفی) در مواردی مثل شخص ثالث این نظریه ارجح است تا از این نهاد بتوان در راه اصلاح فرهنگ رانندگی استفاده کرد. ۳- محاسبه (راه حل عادلانه) موارد مشکوک

با سپاسی از شما